

М. Пука,

аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
ORCID ID: 0009-0002-3635-9587

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СПРАВАХ ЩОДО ОБМЕЖЕННЯ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ В АСПЕКТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. Право на доступ до інформації є невід'ємною складовою демократичного суспільства, яке ґрунтується на принципах відкритості, підзвітності та довіри громадян до держави. Проте це право не є абсолютним і може підлягати певним обмеженням, що набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану. Запровадження воєнного стану в Україні у 2022 році створило нову правову і суспільну реальність, у якій держава змушена балансувати між забезпеченням національної безпеки та збереженням основоположних прав людини. Водночас обмеження доступу до інформації у сфері оборони, діяльності військових структур чи гуманітарних операцій повинно відбуватися виключно в межах, визначених законом, бути пропорційним та необхідним у демократичному суспільстві. У цьому контексті практика ЄСПЛ набуває особливого значення, оскільки визначає універсальні стандарти оцінювання правомірності втручання держави у сферу інформаційних прав навіть у періоди надзвичайних ситуацій.

Актуальність дослідження обумовлена потребою з'ясування того, як сформовані ЄСПЛ підходи до обмеження доступу до інформації можуть бути застосовані в умовах воєнного стану в Україні. З одного боку, держава має законне право запроваджувати

тимчасові обмеження задля захисту національної безпеки, збереження життя громадян і стабільності інформаційного простору. З іншого боку, надмірне або невмотивоване обмеження публічної інформації створює ризик зловживань, інформаційних маніпуляцій і порушення принципів прозорості.

Таким чином, вивчення практики ЄСПЛ у контексті запровадження воєнного стану в Україні має не лише теоретичне, а й практичне значення, сприяючи формуванню правової культури відкритості навіть у кризових умовах та водночас допомагаючи забезпечити законне й обґрунтоване обмеження інформації, що може становити загрозу безпеці країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням практики ЄСПЛ у справах щодо обмеження доступу до інформації присвячено чимало досліджень таких науковців як П. Гуйван, О. М. Павліченко, Р. І. Стадник, О. Г. Турченко, М. Хавронюк та ін. Водночас, більшість аспектів, пов'язаних з аналізом практики ЄСПЛ у справах щодо доступу до інформації в аспекті запровадження в Україні воєнного стану, залишаються недостатньо дослідженими, що зумовлює актуальність цієї теми.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз практики ЄСПЛ у справах щодо обмеження

Суспільний інтерес, у розумінні ЄСПЛ, охоплює не лише інформацію про функціонування державної влади чи використання публічних ресурсів, а й питання, що викликають значний суспільний резонанс, впливають на формування громадської думки або стосуються сфер, у яких громадськість має законне право бути поінформованою. Особливо це важливо в умовах воєнного стану, коли

У цьому контексті, передовсім, необхідно зазначити, що право на доступ до публічної інформації гарантовано статтею 34 Конституції України [1], статтею 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція) [2]. До того ж принцип презумпції відкритості публічної інформації, закріплений у ч. 2 ст. 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [3], що виконує базову функцію у забезпеченні прозорості влади, формує нормативний фундамент для реалізації права на інформацію та забезпечує домінування

держава, з одного боку, обмежує поширення певних відомостей із міркувань безпеки, а з іншого — зобов'язана зберігати прозорість і підзвітність перед суспільством у питаннях, що мають критичне значення для життя країни [5, с. 1].

Цей підхід узгоджується з усталеною практикою ЄСПЛ, який у своїх рішеннях, зокрема у справі «Tórsasbgy a Szabadsbgyjogokírt v. Hungary» (заява № 37374/05) [6], наголосив, що суспільний інтерес у доступі до інформації може переважати формальні чи адміністративні обмеження, якщо розкриття такої інформації є необхідним для забезпечення демократичного контролю за діяльністю органів влади. Суд підкреслив, що в демократичному суспільстві право на доступ до суспільно важливої інформації має розглядатися як одна з ключових гарантій прозорості й підзвітності держави перед громадянами.

Аналогічну позицію ЄСПЛ послідовно відображає й у своїй класичній практиці, зокрема у рішенні «Sunday Times v. The United Kingdom» (заява № 6538/74) [7], де було наголошено, що свобода одержувати та поширювати інформацію охоплює питання, які становлять значний суспільний інтерес, сприяють громадському обговоренню та забезпечують ефективний контроль за владою. Така інформація визнається суспільно необхідною тоді, коли її розкриття сприяє розумінню процесів, що мають вплив на широку аудиторію, і допомагає формуванню поінформованої громадської думки.

У контексті статті 34 Конституції України, яка гарантує кожному право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію, ці підходи ЄСПЛ набувають особливого значення. В умовах воєнного стану держава має право обмежувати поширення певних відомостей, проте обов'язок доведення суспільної необхідності таких обмежень лежить на державних органах. Саме тому особливої ваги набуває оцінка суспіль-

ного інтересу — вона має здійснюватися ретельно й обґрунтовано під час застосування трискладового тесту (законність, легітимна мета, пропорційність).

Отже, суспільна значимість інформації є ключовим критерієм у вирішенні питання про доцільність обмеження чи надання доступу до неї. Розпорядники публічної інформації, зокрема суб'єкти владних повноважень, повинні діяти з урахуванням того, що в умовах воєнного стану право громадськості на знання не може бути повністю нівельоване міркуваннями безпеки, а лише обмежене настільки, наскільки це об'єктивно необхідно для захисту державних інтересів [8, с. 759]. Такий підхід узгоджується із європейськими стандартами, сприяє зміцненню демократичної легітимності влади й підтримує довіру громадян до держави навіть у часи воєнних викликів.

Таким чином, практика ЄСПЛ встановлює чіткий баланс, зокрема обмеження свободи інформації можливе лише тоді, коли воно є законним, необхідним і пропорційним, а суспільний інтерес у розкритті певних відомостей повинен залишатися головним орієнтиром для держави навіть у періоди надзвичайних обставин.

Окрім того, ЄСПЛ у своїх рішеннях, зокрема у справі «Axel Springer AG v. Germany» (заява № 39954/08) [9], неодноразово наголошував, що свобода вираження поглядів не є абсолютною і повинна бути врівноважена із правом на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції). Суд визнав, що публічний інтерес виправдовує втручання у приватність лише за умов суворої необхідності та пропорційності.

Деякі науковці справедливо звертають увагу на те, що основним постулатом, який застосовує ЄСПЛ під час регулювання питань, що виникають при організації публічного доступу до інформації, яка має суспільний інтерес, є визнання того, що Конвенція гарантує право громадськості бути

функцій; має документальне відображення на будь-якому носії; перебуває у володінні органів влади чи інших розпорядників публічної інформації.

Разом із тим, наведений підхід Верховного Суду потребує уточнення з урахуванням європейських стандартів та практики ЄСПЛ, оскільки окремі його елементи є оцінними та потенційно обмежувальними. Зокрема, поняття «готовий продукт інформації» не має законодавчого визначення та може тлумачитися надто вузько — як завершений документ, офіційний звіт чи статистичні дані. Такий підхід здатен виключити з кола публічної інформації проміжні, оперативні або неструктуровані дані, які також можуть мати важливе суспільне значення, особливо під час війни, коли питання безпеки, гуманітарної допомоги чи діяльності органів влади становлять підвищений суспільний інтерес.

ЄСПЛ у своїй практиці послідовно наголошує, що право на доступ до інформації не обмежується лише офіційними або формалізованими документами. У рішенні у справі «Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary» (заява № 18030/11) [15] Суд визнав, що навіть неповна, проміжна чи неструктурована інформація може підпадати під захист статті 10 Конвенції, якщо вона має суспільну значимість або сприяє прозорості діяльності державних органів. Отже, підхід, за якого визначальним критерієм публічності є не форма, а суспільне значення змісту інформації, відповідає духу Конвенції та принципам демократичної держави.

У контексті воєнного стану цей стандарт набуває особливого значення, оскільки держава має право обмежувати поширення окремих даних із міркувань безпеки, однак такі обмеження не можуть зводитися до блокування будь-якої інформації. Навпаки, навіть оперативна інформація може бути критично важливою для громадськості, якщо її розкриття не створює реальної загрози обороноздатності чи національній безпеці.

Таким чином, узгодження національної судової практики з підходами ЄСПЛ є необхідною умовою формування прозорої системи обмеження доступу до інформації в умовах воєнного стану, де кожне обмеження має бути чітко мотивованим, законним і пропорційним, а критерій суспільного інтересу – ключовим у прийнятті рішень розпорядниками публічної інформації.

Висновки. Отже, узагальнюючи практику ЄСПЛ, можна зробити висновки, що навіть за умов воєнного стану держава не звільняється від обов'язку забезпечувати прозорість своєї діяльності, а будь-які обмеження доступу до інформації мають бути виваженими, юридично обґрунтованими та такими, що не підривають сутність демократичних прав. Лише дотримання цього балансу дозволяє поєднати захист безпеки держави з дотриманням європейських стандартів свободи інформації та верховенства права.

З урахуванням українських реалій воєнного стану, вказані стандарти набувають особливої ваги. Забезпечуючи інформаційну безпеку, держава має дотримуватися принципу мінімального втручання у право на інформацію, зберігаючи баланс між міркуваннями оборони та демократичними цінностями. Розпорядники публічної інформації зобов'язані оцінювати не лише правові ризики розголошення певних даних, а й ступінь суспільної важливості цих відомостей.

У статті досліджується практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у справах, що стосуються обмеження доступу до інформації в аспекті запровадження в Україні правового режиму воєнного стану. Автор акцентує увагу на тому, що забезпечення вільного доступу до інформації навіть в умовах воєнного стану становить невід'ємну складову демократичного суспільства, де прозорість діяльності органів державної влади є за-

порукою довіри громадян до інституцій правової держави. Разом із тим, доведено, що право на доступ до інформації не є абсолютним, а отже, може бути обмежене за певних умов, передбачених міжнародним і національним правом.

У статті проведено аналіз установленої практики ЄСПЛ щодо критеріїв допустимості обмеження права на доступ до інформації в аспекті запровадження в Україні воєнного стану, визначення балансу між суспільним інтересом та необхідністю захисту національної безпеки, громадського порядку, приватного життя або інших законних цілей.

Автор підкреслює, що ЄСПЛ поступово розширив зміст поняття «інформації, що становить суспільний інтерес», визнаючи за журналістами, громадськими організаціями та навіть окремими громадянами право вимагати доступ до документів, що перебувають у володінні державних органів. Особливу увагу приділено аналізу трискладового тесту, який застосовується Судом для визначення правомірності втручання держави у свободу отримання інформації, зокрема наявність законної мети, необхідність у демократичному суспільстві та пропорційність обмеження.

У статті також визначено проблеми імплементації європейських стандартів у національну практику, серед яких — недостатня узгодженість нормативної бази, брак чітких критеріїв оцінювання «суспільного інтересу» та суперечності у судових рішеннях щодо меж розголошення службової інформації з урахуванням особливостей, зумовлених дією воєнного стану.

Отримані у процесі проведеного дослідження результати засвідчують, що практика Європейського суду з прав людини відіграє системують роль у формуванні єдиного підходу до розуміння права на доступ до інформації як гаран-

тії відкритості держави. Автор робить висновок, що ефективна реалізація цього права вимагає не лише законодавчого забезпечення, а й належної адміністративної та судової культури, орієнтованої на принципи прозорості, підзвітності та поваги до прав людини.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини, доступ до інформації, воєнний стан, публічна інформація, демократичне суспільство.

Puka M. Practice of the European court of human rights in cases concerning restrictions of access to information in terms of introducing martial law in Ukraine

The article examines the practice of the European Court of Human Rights (ECHR) in cases concerning restrictions on access to information in the context of the introduction of the legal regime of martial law in Ukraine. The author emphasizes that ensuring free access to information even in conditions of martial law is an integral part of a democratic society, where the transparency of the activities of state authorities is a guarantee of citizens' trust in the institutions of a legal state. At the same time, it is proven that the right to access information is not absolute, and therefore, it can be limited under certain conditions provided for by international and national law.

The article analyzes the established practice of the ECHR regarding the criteria for the admissibility of restrictions on the right to access information in the context of the introduction of martial law in Ukraine, determining the balance between the public interest and the need to protect national security, public order, private life or other legitimate goals.

The author emphasizes that the ECHR has gradually expanded the meaning of the concept of "information of public interest", recognizing the

right of journalists, public organizations and even individual citizens to demand access to documents held by state bodies. Particular attention is paid to the analysis of the three-component test used by the Court to determine the legality of state interference with the freedom to obtain information, in particular the presence of a legitimate aim, necessity in a democratic society and proportionality of the restriction.

The article also identifies problems in the implementation of European standards in national practice, including insufficient coherence of the regulatory framework, the lack of clear criteria for assessing "public interest" and contradictions in court decisions regarding the limits of disclosure of official information, taking into account the peculiarities caused by the action of martial law.

The results obtained in the course of the study indicate that the practice of the European Court of Human Rights plays a system-forming role in the formation of a unified approach to understanding the right to access to information as a guarantee of state openness. The author concludes that the effective implementation of this right requires not only legislative support, but also an appropriate administrative and judicial culture, focused on the principles of transparency, accountability and respect for human rights.

Key words: European Court of Human Rights, access to information, martial law, public information, democratic society.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4269>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами): Міжнародний документ від 04.11.1950. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

- [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22item-id%22:\[%22001-152697%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22item-id%22:[%22001-152697%22]}).*

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата надходження статті: 16.09.2025
Дата прийняття статті: 06.10.2025
Опубліковано: 24.11.2025